

Frans Meijers:

'Reflecteren leer je alleen in dialoog'

Op school vult een leerling zijn rugzak met de bagage die nodig is voor een werkend leven. Als het goed is. 'Maar het onderwijs is nog georganiseerd op een industriële basis', zegt onderwijsonderzoeker Frans Meijers. 'Terwijl de diensten- en de kenniseconomie van de toekomst vraagt om werknemers die vooral ook kunnen reflecteren.'

Hoe bereid je leerlingen optimaal voor op een toekomstige loopbaan? Meijers begint met een lesje geschiedenis. 'Voor mijn generatie, de babyboomers, was de toekomst duidelijk. Die lag bij 'ons soort mensen'. Als je vader smid was ging je naar de ambachtsschool. Je kwam terecht in een zelfde soort baan, waar je vervolgens je hele leven lang werkzaam bleef. In de jaren zestig kwam het concept van keuzevrijheid in beeld: meer en hoger onderwijs voor iedereen. Het ging vooral om onderwijs. De loopbaan, die kwam later wel en was in elk geval niet de zorg van het onderwijs. Keuzevrijheid in arbeidsorganisaties was er eigenlijk niet. Het functiebouwwerk was nog helder, alles was voorgeschreven. De tweede helft van de jaren tachtig stond in het teken van vergaande individualisering. Voor het eerst was je toekomst onduidelijk. Er werd een beroep gedaan op zelfsturing, zelf keuzes maken. Toch bepaalden de tests op school nog welke richting je moest kiezen. We leven nu in een tijd waarin loopbanen onvoorspelbaar worden. Werkgevers vragen om zelfsturing, employability, ondernemerschap. Het 'gouden horloge wegens 25 jaar trouwe dienst' is

verleden tijd. Mensen hebben 'boundaryless careers', zijn gedurende hun werkend leven niet meer gebonden aan één sector. Dat betekent nogal wat.'

Allergisch voor onzekerheid

Om goede loopbaankeuzes te kunnen maken en te kunnen functioneren in de economie van straks, moeten leerlingen leren reflecteren, zegt Meijers. 'En dat is iets totaal nieuws voor het onderwijs. Reflecteren betekent dat je nadenkt over problemen die je tegenkomt, zonder ze meteen op te willen lossen. Geen 'quick fixes' dus, maar onzekerheid als bron van inspiratie. En dat is moeilijk. Uit onderzoek blijkt dat mensen allergisch zijn voor onzekerheid. Leerlingen vragen niet voor niets voortdurend: wat moet ik doen? En leraren vragen niet voor niets: hoe beoordeel ik reflectie? De leraar moet coach worden, klinkt dan als antwoord. Maar dat blijkt in de praktijk nog niet zo mee te vallen. De leraar legt de verantwoordelijkheid bij de leerling. De leerling kan daar niets mee. En zo ontstaat er een patstelling en gebeurt er uiteindelijk niets. Als we een nieuw instrument in een oude structuur plaatsen, leidt dat tot absurde taferelen. Op de gang vraagt de ene aan de andere leerling: hoe moet je bij meneer Jansen reflecteren? De slimme student redt het wel in dit vacuüm, maar driekwart van de leerlingen komt in de problemen.'

Ouders als voorbeeld

Hoe moet het dan wel? 'Leren reflecteren is een kwestie van leerlingen in levensechte situaties brengen, situaties waarin vanwege de complexiteit van het 'echte leven' vragen en onzekerheden ontstaan. Als leraar help je die ervaringen te benoemen met nieuwe woorden. Je draagt nieuwe concepten aan waarin de ervaring betekenis kan krijgen. Je doseert die inbreng zorgvuldig: precies op tijd en precies genoeg. Zo balanceer je tussen 'niet de oplossing geven' en 'niet aan het lot overlaten'. Je maakt de onzekerheid productief. Dit alles kan alleen in een open dialoog met de

Frans Meijers

leerling. En die is alleen mogelijk als je de leerling serieus neemt, ook als hij domme vragen stelt. Het is jouw taak als leraar om vanuit die domme vragen de leerling te leiden naar het stellen van slimme vragen. Wat de leerling zegt - of dat nu hout snijdt of niet - is de startpositie. Luister daarbij ook naar emoties. Ze vormen de ruwe grondstof van de gedachten. Ik vind het iedere keer weer opvallend dat veel leraren er in hun werk niet in slagen om een sfeer te creëren van ruimte geven, fouten maken mag, voortdurend de communicatie openhouden. In hun rol van ouder lukt dat ze wel. Een coachende leraar stelt vooral vragen. Wat is het toekomstbeeld van de leerling, wat is zijn verleden en is daar een rode draad in te ontdekken. De dialoog lijkt in alle opzichten op een vriendschappelijk gesprek. Er moet vertrouwen zijn, een klik. Als die er niet is, moet een andere leraar maar met de betreffende leerling aan de slag. Ook zo'n taboe in de traditionele attitude van het onderwijs.'

Kritiek

Toekomstige leraren moeten leren leren reflecteren. Een pittige opdracht voor de lerarenopleidingen. 'Die slagen er dan ook niet in, ondanks de mooie woorden en concepten die in het hbo worden geopperd. Het blijft mij nog te vaak

bij woorden. Bewijzen ontbreken. Gevolg: het afnemend beroepenveld, de scholen, willen eigenlijk het liefst zelf hun mensen gaan opleiden. Ik vind dat geen oplossing. Scholen en lerarenopleidingen moeten het samen doen, elk vanuit de eigen opdracht. Wat mij betreft moeten we maar eens beginnen met meer onderzoek naar wat echt werkt. Probeer methode A en B maar eens uit in de praktijk en stel vast wat het beste werkt. Daarnaast moeten lerarenopleidingen en scholen hun personeel zelf maar eens de ruimte geven om te (leren) reflecteren. Geen nascholingscursussen dus, maar een intern ontwikkeltraject, met ruimte voor praktijkonderzoek.'

Frans Meijers was gastspreker tijdens de Ontbijtconferentie 'Beroepsonderwijs Centraal' op 6 oktober in het Willem II-Stadion in Tilburg. Meijers heeft een eigen bureau voor onderzoek & advies. Hij is gespecialiseerd in de relatie tussen educatie, arbeid en levensloop en loopbaanbegeleiding in zowel profit als non-profit organisaties. Meer informatie: www.frans-meijers.nl.

algemeen

algemeen